

Наталія Савранська

Київ

Толерантність як основа етичної компетентності педагога. У статті досліджується специфіка реалізації толерантності у професійній діяльності педагога як основа його етичної компетентності. Проаналізовано необхідність застосування концепції симбіотичного впровадження функціонування толерантності в системах відносин «педагог-учень», «педагог-педагог», «педагог-батьки» та «учень-учень». Обґрунтовано, що навчально-освітні заклади є унікальним місцем для формування толерантності, де учень одночасно є суб'єктом та об'єктом толерантності, що є підґрунтям для усвідомлення її партнерської природи. Доведено, що в контексті толерантності перед педагогом постають діалектичні завдання: залучати дітей до громади та одночасно забезпечувати збереження їх унікальності; знайомити дітей зі «старим» світом та одночасно не зруйнувати те «нове», що вони несуть в цей світ; передавати фактичні знання та в той же час передати життєві цінності; керуватися інтересами кожного учня, але одночасно інтересами кожного з учнів.

Ключові слова: толерантність, етична компетентність педагога, професійна кваліфікація вчителя, мультикультуралізм, ідентичність, автономія особистості.

Постановка проблеми. Локальні та глобальні міграційні процеси, урбанізація, розвиток комунікацій, лібералізація і демократизація, конфлікти і агресія одних держав по відношенню до інших, зростання значення індивідуалізму та креативності, тенденції до інтеграції дітей з особливими потребами у загальноосвітню систему є специфічними викликами освіти XXI сторіччя. Адекватна відповідь на всі ці виклики вимагає підвищених професійних морально-етичних вимог до педагогів, які, в першу чергу, стосуються толерантності самих вчителів та їх здатності виховувати в учнів толерантне ставлення до інших. Завдання вчителя виявляється не простим, він має не лише навчати, а також бути здатним виховувати гідних громадян, толерантних як до різних етнічних, культурних, релігійних, політичних тощо груп, так і до кожної окремої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На важливості принципу толерантності наголошували філософи, педагоги та мислителі різних часів, від Дж. Локка, Ф. Вольтера, Д. Дідро, Ж.-Ж. Руссо та ін. до філософів ХХ–ХХІ століття: Дж. Ролза, Р. Дворкіна, Ю. Габермаса, М. Уолцера. Українськими науковцями проводяться дослідження проблем толерантності в межах різних наук: етики, філософії, релігієзнавства, права, педагогіки та філософії освіти, психології тощо. Не дивно, що останнім часом особливої актуальності набувають дослідження проблем толерантності в межах педагогіки та філософії освіти: толерантності у контексті професійної компетентності вчителя (В. Андрущенко, В. Дрозденко, М. Карандаш, І. Козич, І. Кривошанка, М. Окса), методів виховання толерантності (Є. Зеленов, А. Скок, Т. Гончарук), толерантності в межах педагогічного колективу (С. Новікова).

Метою цієї статті є аналіз специфіки реалізації толерантності у професійній діяльності педагога як основи його етичної компетентності, функціонування толерантності в системах відносин «педагог – учень», «педагог – педагог», «педагог – батьки». «учень – учень».

Виклад основного матеріалу. У прийнятій 16 листопада 1995 р. «Декларації принципів толерантності» (ЮНЕСКО) (далі у посиланнях Декларація, 1995) особлива

увага приділяється вихованню, якому присвячена окрема стаття (ст. 4). У Декларації саме виховання розглядається як «найефективніший засіб попередження нетерпимості». Водночас серед науковців немає одностайної точки зору на значення поняття «толерантність» [4]. Починаючи з XVI ст. це поняття вживалося для позначення віротерпимості (Дж. Локк), пізніше для позначення терпимості до відмінностей взагалі (Ф. Вольтер), проте у Декларації воно набуває значно ширшого смислу: «толерантність означає повагу, прийняття та правильне розуміння багатой різноманітності культур нашого світу, наших форм самовираження та способів вияву людської індивідуальності» [4]. Толерантність як повага до мультикультуралізму та плюралізму проголошується у Декларації «необхідною умовою миру та соціально-економічного розвитку всіх народів» [4].

Дослідник толерантності М. Уолцер у роботі «Про толерантність» (2003) розрізняє п'ять типів толерантності: 1) «покірливе прийняття відмінностей заради дотримання миру»; 2) «пасивна байдужість до несхожості», що виходить з переконання: «у цьому світі все буває»; 3) «принципове усвідомлення того факту, що «інші» також мають права»; 4) «відкритість щодо інших: зацікавленість, можливо, навіть повагу, прагнення слухати і навчатися нового», саме завдяки несхожості поглядів різних людей на світ людство має змогу отримати найбільш повну його картину; 5) «щире сприйняття несхожості з усім ентузіазмом» (Walzer 2003, s. 23–24) [11]. При чому всі ці типи у сучасному світі існують паралельно і підтримка кожного з них має своє позитивне значення. Але в той же час найповнішу відповідь на сучасні виклики дає саме останній тип. Саме розуміння толерантності з позицій мультикультуралізму та плюралізму думок розширює межі свободи індивідів та сприяє можливості вибору власної ідентичності кожної окремої особистості, що найточніше відповідає змінам, які відбуваються в сучасному світі та його структурі. Як слушно зауважує М. Окса (2009, р. 146), щодо сутності феномену освіти з позицій XXI століття: «основу нової освітньої установи повинна складати педагогіка толерантності, яка передбачає зміну системи відносин, побудову їх на тому, що взаємоповажає всіх учасників навчально-виховного процесу» [9].

Особливу роль у впровадженні культури толерантності в суспільстві відіграє навчання в освітніх закладах. Саме тут дитина стикається з усією строкатістю сучасного суспільства: з представниками різних етнічних, релігійних, культурних, ідеологічних та ін. груп. Тому, значною мірою, саме у дитячих садках та школах в дитини формується ставлення до відмінностей між людьми, до Іншого як такого. Саме тут вона отримує практичний урок толерантності. При цьому, як зазначає М. Уолцер, у школі мають навчати, в першу чергу, державних та суспільних цінностей та чеснот, навіть коли ці цінності та чесноти будуть суперечити тому, чого дітей навчають у їхніх громадах, «проте це суперництво є або може бути добрим уроком для навчання (складностей) взаємної толерантності. Державні вчителі мусять ставитися терпимо до релігійного інструктажу поза їхніми школами, а релігійні вчителі – до офіційного навчання цивільного права, політичної історії, природничих наук та інших світських предметів» (Walzer 2003, р. 86) [11]. Школяр опиняється у подвійній ситуації суб'єкта та об'єкта толерантності. Набуття досвіду і першого, і другого стає підґрунтям для пізнання партнерської природи толерантності та усвідомлення її взаємовигідного характеру.

Метою загальної освіти є не лише навчання фактичному матеріалу різних предметів, але також і введення «нової людської істоти» у цей «незнайомий для неї світ» (Arendt 2002, р. 193–194) [1], плюралістичне за своєю сутністю сучасне суспільство. Адаптація «новачка» у світі, його залучення до сучасного цивілізованого громадянського суспільства є просто не можливим без навчання толерантності, яка стала не просто популярною, а однією із базових ідей кінця XX – початку XXI ст.

Сьогодні толерантність перетворюється на «мистецтво жити у світі, що стає все більш диференційованим і складним, де важливо забезпечувати розрізнення Privacy – Offentlichkeit (приватної і публічної сфери), Sittlichkeit – Moralitat (соціальної моралі і індивідуальної моральності)» (Khanstantynov 2012) [12].

На думку Х. Арендт (2002, р. 197–198), авторитет педагога й кваліфікація вчителя – це не одне й те ж саме. Високий рівень кваліфікації є абсолютно необхідним для набуття авторитету, але навіть найвища кваліфікація сама по собі не забезпечує авторитет. Кваліфікація вчителя, на її думку, складається зі знання світу та вміння передати це знання іншим, а авторитет ґрунтується на прийнятій ним на себе відповідальності за світ: «наодинці з дитиною це виглядає так, ніби він є представником усіх дорослих, який показує на речі й пояснює їх дитині: «Оце і є наш світ»». За такого підходу, етична компетентність вчителя є однією з вимог до його професійної кваліфікації [1].

Перед педагогом стоїть надскладне, проте, і надважливе завдання, з одного боку, він має піклуватися про залучення дітей до громади, включення їх у суспільство та державу, з іншого, забезпечувати збереження та іноді навіть зміцнення їх власної ідентичності. І тут школа має навчати «не того, що означає бути несхожим, але навчати дітей, які мають бути несхожими, того, як це слід робити правильно (Walzer 2003, р. 90) [11]. Виконання цього завдання вимагає запровадження концепції симбіотичного практикування толерантності: в системах відносин «педагог – учень», «педагог – педагог», «педагог – батьки» та «учень – учень».

Неухильна відданість «ентузіазму» щодо сприйняття несхожості є необхідною умовою новітнього функціонування толерантності у першій з зазначених нами систем відносин – «педагог-учень». Толерантність виступає необхідним елементом професійності педагога та вимагає від нього самого толерантного ставлення до особливостей та ідентифікацій кожної дитини. Культура толерантності стала однією з основних компетентностей вчителя, а принципи толерантності, терпимості та поваги до автономії учня займають важливе місце у етичних кодексах педагогів. У «Етичному кодексі українського педагога», запропонованого колективом укладачів під керівництвом П. Мовчан, окрема стаття присвячена повазі до автономії учня (Розділ 3. Зобов'язання педагога щодо учня, ст. 11). Мова у цій статті, по-суті, йде про толерантність до учнів: «педагог поважає психофізичну і духовну цілісність, моральні ідеали, честь і достоїнство особистості учня та сприяє їх розвитку при наданні педагогічних послуг; педагог поважає автономію учня навіть у тому випадку, якщо він не схвалює відмову учня від запропонованих дій; учень має право вільно висловлювати свої думки та мати власну позицію у процесі обговорення навчального матеріалу; негуманне ставлення до учня, приниження людської гідності, використання в особистих інтересах праці учня неприпустимі» (Movchan 2006) [7]. Вчитель має володіти здатністю за певних обставин (особливо за наявності конфліктної ситуації) тимчасово винести свою точку зору за скобки, якщо це потрібно, відмовитися від неї, для того щоб неупереджено вислухати дитину та спробувати її зрозуміти.

Завдання педагога полягає в тому, щоб познайомити «нових людських істот» з традицією, з тим яким є наш світ. Але також він має пам'ятати, що діти, нові покоління, несуть у світ щось нове, своє, особливе, таке якого не існувало раніше і яке може бути не зрозумілим йому як представнику «старого світу». Як зазначає Х. Арендт: «наші надії завжди пов'язані з тим новим, що приносить із собою кожне покоління; але саме тому, що ми можемо покладати свої надії тільки на це, ми все руйнуємо, коли намагаємось управляти новим, коли ми, старі, диктуємо, яким воно мусить бути» (Arendt 2002, р. 201) [1]. Тому компетентність вчителя включає як вміння навчати «старого», так і самому приймати нове, що є неможливим без толерантного ставлення до учнів.

Не менш важливим є впровадження культури толерантності у відносинах педагога з батьками учнів та колегами (системи відносин «педагог-педагог», «педагог-батьки»). Вчитель навчає не лише через повчання, раціональне осмислення фактів та їх вербальну оцінку, але, передусім, через свою поведінку, спосіб взаємостосунків з іншими людьми. Через свій особистий приклад, він передає не лише певні знання, а й життєві цінності, норми спілкування і, навіть, пропонує певну картину світу своїм учням. Педагог є взірцем для своїх учнів. А. Маслоу (1999) наводив приклад з викладачем іноземної мови. На його думку, очевидно, що якщо ви хочете навчитися говорити по-французьки, але у викладача, який береться навчити вас, погана вимова, то вам краще не поспішати, а постаратися підшукати кращого вчителя [6]. Так само учні у інтолерантного вчителя, скільки б він їм не розповідав про важливість принципу толерантності, навряд чи будуть толерантними. М. Окса (2009, р. 146) пропонує розглядати три аспекти толерантності в професійній діяльності вчителя: «особистість учителя, який володіє толерантними якостями; прояв толерантності у професійній діяльності та реалізацію принципів толерантності у педагогічному спілкуванні» [9] На думку науковця, всі ці три аспекти є засобом виховання нового покоління.

Толерантне ставлення у системі «педагог-батьки учнів» має не менш важливе значення, ніж у системі «педагог-учні», оскільки діти в контексті суспільних відносин схильні сприймати батьків як продовження себе і інтолерантне відношення вчителя до батьків школяр може сприйняти як особисту образу. У згаданому вище «Етичному кодексі українського педагога» наголошується на тому, що «педагог та батьки мають бути єдиною командою у вихованні та навчанні учня» (Movchan 2006), тому він «будує взаємовідносини з батьками (опікунами) учня на правах взаємної поваги, довіри, доброти, тактовності та відвертості» (Movchan 2006) [7].

Здатність професійного колективу ефективно функціонувати, вирішувати поставлені завдання та розв'язувати конфліктні ситуації прямо пов'язана зі «здоровою атмосферою» у ньому. У педагогічному колективі ефективність навчання та виховання, інтерес до роботи з учнями, прагнення до самовдосконалення перебувають у прямій залежності від гармонійності цього колективу та відсутності конфліктів серед його членів. С. Новикова (2009, р. 191) наполягає на очевидності впливу корпоративної культури на покращення показників «економічної ефективності діяльності шкільної організації в цілому», оскільки «згуртований, рухомий єдиною метою, працюючий, як відлагоджений годинниковий механізм, колектив, принесе значно більше користі, ніж «співтовариство рядів розброду» [8]. Створення позитивної, доброзичливої атмосфери у системі відносин «педагог-педагог» ґрунтується на ступені реалізації толерантності один до одного. Толерантна, конструктивно налаштована людина має бути готовою відмовитися від своїх поглядів, якщо для цього будуть наведені достатні раціональні аргументи. Повертаючись до градації рівнів толерантності запропонованої М. Уолцером, слід зазначити, що лише мінімального рівня терпимості для цього не достатньо. Професійно-толерантні доброзичливі стосунки включають визнання основних прав та свобод колег, «зацікавлення» та навіть щирий «ентузіазм» щодо несхожості як передумови вибору ідентичності та автономії кожного.

На перший погляд, педагог не залучений до системи відносин «учень-учень». Але характер цих відносин формується педагогічною діяльністю вчителя, яка спрямована на розвиток здатностей учнів до позитивної міжособистісної взаємодії, яка пов'язані з наявністю в учнів своєрідної «установки» толерантного ставлення до інших людей загалом та до інших учнів зокрема. Підлітковий та юнацький вік є «сензитивним для формування толерантного ставлення до відмінностей інших людей в процесі міжособистісної взаємодії» (Honcharuk 2004, р. 126) [3]. Усвідомлюючи важливість формування звички бути толерантним, зарубіжні й українські педагоги та психологи

розробляють різноманітні ігри та тренінги, завданням яких є розвиток культури толерантності (К. Фопель, М. Окса, Г. Соллатова, Л. Шайгерова, О. Шарова, Т. Гончарук, Е. Помиткін та ін.).

Дотримання принципу толерантності вимагає особливого емоційного напруження вчителя, подолання своєї власної обмеженості. Набувши звички дивитися на світ певним чином, ми стаємо заручниками свого світогляду. Тому здатність педагога бути толерантним прямо пов'язана з широтою його ціннісних орієнтацій. На думку М. Гартмана (2002, р. 112), чим ширшим поглядом моральний лідер сам охоплює царину цінностей, тим більш широко він і для учня відкриває розуміння та перспективи життя. В навчальних предметах та життєвих питаннях поступово розкриваються ціннісні проблеми, та мимоволі кожен, хто засуджує, радить, звертає увагу, чи обговорює літературний матеріал, наводить ціннісний погляд незіпсованого учня на його вічні предмети – етичні цінності. Вчитель, особливо в молодших класах, часто має незаперечний авторитет перед учнями, тому таким важливим є саме його вплив на їх ціннісні орієнтації [2].

Різні учні мають різні погляди і педагог має не лише розуміти це сам, але також допомогти усвідомити це учням. Його завдання полягає в тому, щоб вони були толерантними один до одного, щоб одні учні не кривдили інших. Межа толерантності вчителя обумовлюється загрозою небезпеки вчинків та поглядів одного учня для інших. З'ясування того, що було між іншими людьми раніше, чи не переслідувала одна людина іншу, Е. Левінас (1999, р. 123) відносив до сфери справедливості. На думку філософа, справедливість народжується тоді, коли з'являється третій, оскільки, якби його не було була б лише відповідальність за іншого, милосердне ставлення до нього. Але, оскільки є третій, я мушу враховувати те, що було між ними, та маю бути справедливим до них обох, оскільки я є милосердним до кожного з них і хоча справедливість та милосердя не є тотожними, але справедливість сама породжується милосердям: «вони можуть здаватися чужими, коли їх представляють як послідовні етапи; в дійсності вони не роздільні й одночасні, якщо вони не знаходяться десь на ненаселеному острові, без людства, без третього» [5]. Тому і толерантність вчителя не може бути безмежною. Вона обмежена справедливим ставленням до учнів, оскільки він має керуватися інтересами не окремо взятого учня, а кожного з учнів одночасно.

Висновки. Етична компетентність вчителя, яка є важливою складовою його професійної кваліфікації, включає толерантність. Толерантність можна розглядати як віротерпимість, терпимість до думок інших, байдужість. Найповнішу відповідь на сучасні виклики дає підхід до толерантності з позицій мультикультуралізму та плюралізму, який і має складати основу навчально-виховного процесу. Школа відіграє особливу роль у впровадженні культури толерантності в суспільстві, оскільки саме тут «новачки у світі» отримують практичний урок толерантності, опиняються у специфічній подвійній ситуації суб'єкта та об'єкта толерантності.

В освітніх закладах культура толерантності практично реалізується у системах взаємодій «педагог – учень», «педагог – педагог», «педагог – батьки» та «учень – учень». У контексті толерантності перед педагогом стоять надскладні, діалектичні завдання: з одного боку, піклуватися про залучення дітей до громади, з іншого, забезпечувати збереження їх унікальності; з одного боку знайомити дітей зі «старим» світом, з іншого, не руйнувати те «нове», що вони несуть в цей світ; з одного боку, передавати фактичні знання, з іншого – передавати життєві цінності; керуватися інтересами кожного учня, але одночасно враховувати інтереси кожного з учнів. Вирішення цих завдань, здатність педагога бути толерантним, прямо пов'язано з широтою його ціннісних орієнтацій, зі здатністю до гнучкості та творчим підходом до застосування методів навчання та виховання.

Література:

1. Арендт Х. Між минулим і майбутнім / Х. Арендт ; пер. з англ. – К. : Дух і літера, 2002. – 321 с.
2. Гартман Н. Этика / Николай Гартман. – СПб. : Изд-во «Владимир Даль», 2002. – 712 с.
3. Гончарук Т. Психологічні засоби формуванн міжособистісної толерантності підлітків та юнаків / Тетяна Гончарук // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2004. – Вип. III–IV. – С. 126–136.
4. Декларації принципів толерантності ЮНЕСКО від 16.11.1995 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_503/print1328706561322104
5. Левінас Е. Філософія, справедливість і любов / Емануель Левінас; // Левінас Е. Між нами: Дослідження. Думки-про-іншого // Національний ун-т «Києво-Могилянська академія»; ред. Михайло Погребинський ; пер. з фр. В. Куринський. – К. : Дух і літера, 1999. – 312 с.
6. Маслоу А. Г. Мотивация и личность [Електронний ресурс] / Абрахам Г. Маслоу ; пер. с англ. Татлыбаева А. М. – СПб. : Евразия, 1999. – 479 с. – Режим доступу : <http://psylib.org.ua/books/masla01/txt13.htm>
7. Мовчан П. І. Етичний кодекс українського педагога [Електронний ресурс] / П. І. Мовчан, Н. І. Бережанська, А. М. Вдовиченко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 1. – С. 96–102. – Режим доступу : http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11292
8. Новикова С. Ю. Толерантність як складова корпоративної культури педагогічного колективу / С. Ю. Новикова // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького : збірник наукових праць. Серія : Педагогіка. – 2009. – № 2. – С. 188–195
9. Окса М. М. Толерантність як компонент професійної культури вчителя / Окса М. М. // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького : збірник наукових праць. Серія : Педагогіка. – 2009. – № 3. – С. 145–162
10. Сухомлинский В. О. Что такое добро и зло / авт.-упор. Г. М. Лактіонова (кер.), Л. В. Пироженко, В. О. Сухомлинська та ін. // Права дитини від витоків до сьогодення : зб. текстів, метод. та інформ. матеріалів – К. : Либідь, 2002. – С. 140–150.
11. Уолцер М. Про толерантність / Майкл Уолцер ; пер. з англ. М. Лупішко. – Харків : Вид. група «РА-Каравела», 2003. – 148 с.
12. Ханстантинов В. О. Плюралістичне життєрозуміння як когнітивне підґрунтя культури толерантності [Електронний ресурс] / В. О. Ханстантинов // Перспективи : соціально-політичний журнал Серія: Філософія. Політологія. Соціологія / Південний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. – 2012. – Вип. 4 (54). – С. 91–96. – Режим доступу : <http://217.77.213.157:8080/jspui/handle/123456789/549>

References:

1. Arendt H. Mizh mynulym i maybutnim / Per.z anhl. – K. : Dukh i litera, 2002. – 321 s.
2. Hartman N. Etyka/ Nykolay Hartman. – Sankt-Peterburh: Yzd-vo «Vladymyr Dal», 2002. – 712 s.
3. Honcharuk T. Psykholohichni zasoby formuvann mizhosobystisnoyi tolerantnosti pidlitkiv ta yunakiv / Tetyana Honcharuk // Neperervna profesiyna osvita: teoriya i praktyka. – 2004. – Vyp. III–IV. – S. 126-136.

4. Deklaratsiyi pryntsyypiv tolerantnosti UNESCO vid 16.11.1995 [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_503/print1328706561322104
5. Levinas E. Filosofiya, spravedlyvist i lyubov / Emanuel Levinas // Levinas E. Mizh namy: Doslidzhennya. Dumky-pro-inshoho // Natsionalnyy un-t «Kyyevo- Mohylyanska akademiya»; red. Mykhaylo Pohrebynsky, per.z fr. V.Kurynsky. – K. : Dukh i litera, 1999. – 312 p.
6. Maslou A. H. Motyvatsyya y lychnost [Elektronnyy resurs] / Abrakham H. Maslou; per. s anhl. Tatlybaeva A. M. – Sankt-Peterburh. Evrazyya 1999. – 479 p. – Rezhym dostupu: <http://psylib.org.ua/books/masla01/txt13.htm>
7. Movchan P. I. Etychnyy kodeks ukrayinskoho pedahoha [Elektronnyy resurs] / P. I. Movchan, N. I. Berezhanska, A. M. Vdovychenko // Dyrektor shkoly, litseyu, himnaziyi. – 2006. – № 1. – S. 96-102. – Rezhym dostupu: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=11292
8. Novykova S. Yu. Tolerantnist yak skladova korporatyvnoyi kultury pedahohichnoho kolektyvu. / S. Yu. Novykova // Zbirnyk naukovykh prats Naukovyy visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriya: Pedahohika. – 2009. – # 2. – S. 188-195.
9. Oksa M. M. Tolerantnist yak komponent profesiynoyi kultury vchytelya / M. M. Oksa // Zbirnyk naukovykh prats Naukovyy visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriya: Pedahohika. – 2009. – # 3. – S. 145-162.
10. Sukhomlynsky V. A. Chto takoe dobro y zlo / Avt.-upor. H. M. Laktionova (ker.), L. V. Pyrozhenko, O. V. Sukhomlynska ta in. // Prava dytyny vid vytokiv do sohodennya: Zb. Tekstiv, metod. Ta inform. Materialiv: Metod. vydannya. – K. : Lybid, 2002. – S. 140-150.
11. Walzer M. Pro tolerantnist / Maykl Uoltser; Per. z anhl. M. Lupishko. – Kharkiv : Vydavnycha hrupa «RA-Karavela», 2003. – 148 s.
12. Khanstantynov V. O. Plyuralistychne zhytteryozuminnya yak kohnityvne pidgruntya kultury tolerantnosti / V. O. Khanstantynov // Perspektyvy : sotsialno-politychnyy zhurnal Seria: Filosofiya. Politolohiya. Sotsiolohiya. / Pivdennyi pedahohichnyy universytet im. K. D. Ushynskoho. – 2012. – Vyp. 4 (54). – S. 91-96. – <http://217.77.213.157:8080/jspui/handle/123456789/549>

Толерантность как основа этической компетентности педагога. Аннотация. В статье исследуется специфика реализации толерантности в профессиональной деятельности педагога как основа его этической компетентности. Проанализированы необходимость применения концепции симбиотического внедрения функционирования толерантности в системах отношений «педагог-ученик», «педагог-педагог», «педагог-родители» и «ученик-ученик». Обосновано то, что учебные образовательные учреждения являются уникальным местом для формирования толерантности, где ученик оказывается в двойственной ситуации субъекта и объекта толерантности, что является основой для осознания ее партнерской природы. Доказано, что в контексте толерантности перед педагогом стоят диалектические задачи: вовлечь детей в общественную жизнь и одновременно обеспечивать сохранение их уникальности; знакомить детей со «старым» миром и одновременно не разрушить то «новое», что они несут в этот мир; передавать фактические знания и в то же время и жизненные ценности; руководствоваться интересами каждого ученика, но одновременно и интересами каждого из учеников.

Ключевые слова: толерантность, этическая компетентность педагога, профессиональная квалификация учителя, мультикультурализм, идентичность, автономия личности.

This article deals with the specifics of employing tolerance in the professional activity of a teacher, as a basis for his or her ethical competence. It analyses the necessity of introducing the concept of symbiotic functioning of tolerance, at least in the relation systems «teacher-student», «teacher-teacher», «teacher-parents» and «student-student». It argues that educational institutions are unique places for forming tolerance, because the student is placed in the dual situation of subject and object of tolerance. The article proves that in the context of tolerance, a teacher has dialectical tasks: to take care of the involvement of children in the community and to maintain their uniqueness at the same time; to acquaint children with the «old» world and at the same time not to destroy something «new» they bring in this world; to transfer factual knowledge and at the same time transfer the values of life; to guide the interest of the students, but also to be guided by the interest of the student.

Key words: tolerance, ethical competence of the teacher, teacher qualifications, multiculturalism, identity, individual autonomy.